

TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ WARSZAWY

Program

Obroża

OŻARÓW MŁOCINY-KAMPINOS

REJONY VII i VIII
VII.OBWODU AK OBROŻA

Stowarzyszenie
Pamięci

Powstania
Warszawskiego
1944

Warszawa 24 października 2015 r.

STOWARZYSZENIE
PAMIĘCI
POWSTANIA
WARSZAWSKIEGO
1944 r.

Program

Obroza

TOWARZYSTWO
PRZYTACIOŁ
WARSZAWY
ODDZIAŁ
AKADEMICKI

SZLAKIEM BOJOWYM ŻOŁNIERZY NIEPODLEGŁEJ RZECZPOSPOLITEJ KAMPINOSKIEJ

PROGRAM PIERWSZEJ WIZJI TERENOWEJ

(autokarowa wycieczka historyczno – krajoznawcza z cyklu „na przedpolu Warszawy”
po terenach Rejonów VII- Ożarów i VIII – Młociny - Kampinos)

24 PAŹDZIERNIKA - SOBOTA

8.45

Zbiórka na Placu Bankowym przy Galerii Porczyńskich (r.Elektoralnej)

9.00

Odjazd z pl. Bankowego pierwszego autokaru

Przejazd do Lasek

po drodze: pomnik poległych w boju o dawne niemieckie lotnisko Bielańskie.

9.30 – 10.00

Laski

Odwiedzenie cmentarza zakładowego Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi.

10.00 – 10.30

Przejazd do Palmir

po drodze pomnik Bitwy o Truskaw (likwidacja formacji RONA – morderców z Ochoty), pomnik bitwy pod Sierakowem, Krzyż Jerzyków (Powstańczych Oddziałów Specjalnych, które zlikwidowały tu formację RONA), Palmirska Polana Śmierci.

10.30 – 11.30

Palmiry cmentarz

Przerwa na odwiedzenie nowej ekspozycji Muzeum Niepodległości oraz kultowego cmentarza pomordowanych w latach 1939 – 40 więźniów Pawiaka podczas niemieckich: Akcji AB i INTELLIGENZAKTION

11.30 – 12.00

Przejazd do wsi Wiersze

po drodze: tereny magazynów broni, zrzutowisk i miejsc lądowania skoczków.

12.00 – 13.00

Wiersze

Stolica Niepodległej Rzeczypospolitej Kampinoskiej. Siedziba Kwatery Głównej Grupy Kampinos. Pomnik NRK. Zwiedzanie partyzanckiego cmentarza, przejazd szlakiem pamięci, odwiedzenie przydrożnej wystawy.

13.00 – 14.00

Przejazd do Granicy

przejazd drogami będącymi we władaniu Grupy Kampinos – szlakiem bojowym wymarszu w Góry Świętokrzyskie przez Górki, Zamczysko i Kampinos; po drodze: sosna powstańców styczniowych, miejsce Niemieckiego obozu pracy w Nartach.

14.00 – 15.30

Plac biwakowy KPN w Granicy

przerwa na posiłek (kuchnia polowa); półkilometrowy spacer do cmentarza wojennego.

15.30 – 17.00

Przejazd do Ożarowa

przejazd kolejnymi drogami szlaku bojowego Grupy Kampinos; po drodze: miejsce przeprawy przez Utratę, cmentarz wojenny w Ołtarzewie.

17.00 – 17.30

Ożarów

Siedziba dowództwa Rejonu VII; miejsce podpisania UMOWY O ZAPRZESTANIU DZIAŁAŃ WOJENNYCH W WARSZAWIE, kończącej walki Powstania Warszawskiego 1944 r.

Odwiedzenie 3 miejsc pamięci: skweru przy dworku Reicherów, rampy kolejowej oraz miejsca po obozie przejściowym żołnierzy Powstania.

17.30 – 18.00

Powrót do Warszawy na Plac Bankowy

Uwaga:

W projekcie programu pierwszej wizji terenowej (w zeszycie OBROŻA) podano inne miejsce przerwy biwakowej oraz wariant z dojazdem do cmentarza w Budach Zosinyh pod Jaktorowem. Ze względu jednak na jego lokalizację w innym VI. Rejonie „Obroży”, odwiedzenie pola bitwy pod Jaktorowem przesunięto do czwartej wizji terenowej w Rejonach: Piaseczno – Pruszków.

-oOOo-

Mapa Rejonu VII

Tablica upamiętniająca zakończenie Powstania Warszawskiego

REJON SIÓDMY

VII. Obwodu „Obroża” Okręgu AK Warszawa - Miasto

Topografia

Rejon obejmował podłużny obszar 3 gmin, usytuowany wzdłuż dwóch, równoległych do siebie dróg, prowadzących z Warszawy do Sochaczewa, od granicy Warszawy, prawie po granicę Generalnej Guberni na zachodzie. Od Włoch po Zaborów.

Był położony pomiędzy skrajem Puszczy Kampinoskiej a strategiczną linią kolejową Warszawa – Poznań.

W większości, był to teren upraw rolniczych, pozbawiony większych kompleksów leśnych.

Na terenie Rejonu znajdowały się m in. zaplecze kolejowe we Włochach (stacja rozrządowa ODOLANY, stacja postojowa SZCZĘŚLIWICE), duże zakłady przemysłowe w Ożarowie (Fabryka Kabli, Huta Szkła, Zakłady Ceramiczne) oraz ważne dla frontu linie zaopatrzenia: kolej i droga przez Poznań do Rzeszy.

Wyznaczona przez okupanta pobliska granica pomiędzy GG a Rzeszą była strzeżona przez niemiecki Grenzschutz, którego placówki wyposażone w bunkry, schrony i zasieki, znajdowały się w: Kaliszkach, Łomnie, Małocicach i Palmirach.

Na zachodnim krańcu Rejonu stacjonowała niemiecka policja w Zaborowie, na wschodnim we Włochach 250-cio osobowy garnizon okupacyjny, a pośrodku w Ożarowie – załogi strzegące niemieckich interesów w „Kabelwerk” i Zakładach Ceramicznych.

Bitwa pod Warszawą

Chociaż nasz program dotyczy czasów okupacji i Powstania, to opowiadając o Rejonach VII Ożarów i VIII Młociny, musimy przypomnieć, że tu, na ich terenach toczyła się we wrześniu 1939 r. największa bitwa kampanii, Rozpoczęta nad Bzurą 9. września, trwała przez prawie dwa tygodnie, pozostawiając od Sochaczewa po Warszawę liczne mogiły i cmentarze wojenne.

Przez oba rejony prowadziły drogi żołnierzy przedzierających się do Modlina i broniącej się Warszawy. Miasta, które poddało się jako ostatnie w kampanii wrześniowej – dopiero 28 września. Dłużej broniły się tylko Modlin i Hel, a ostatnia bitwa kampanii odbyła się w dniach 2 - 6. października pod Kockiem.

Główne zadania jednostek Rejonu

Podczas konspiracji głównym zadaniem oddziałów Obroży noszących kryptonim: „**Jaworzyn**” było przygotowanie się do czynnej walki z okupantem, a głównie prowadzenie szkoleń sanitarnych i w zakresie łączności oraz ochrona struktur Polskiego Państwa Podziemnego.

W końcu 1942 r. kobiety z WSK objęte zostały szkoleniem w zakresie służby sanitarnej, służby w łączności i pomocniczej. Kurs służby sanitarnej pod kierunkiem szefa służby zdrowia VII Rejonu dr. Antoniego Orsika "Bończy" ukończyło 17 kobiet.

Na kursie łączności uczono kobiety m.in. sporządzania map i posługiwania się nimi, Kurs ukończyły 22 kobiety. W VII Rejonie istniało około 15 punktów kontaktowych, tzw. skrzynek, z których korzystały łączniczki.

Podczas walki, podobnie jak w innych rejonach przez które przebiegały ważne linie zaopatrzenia frontu przewidywano w planach ich zablokowanie. Ponadto planowano uderzenia na koszary i posterunki niemieckie.

Tablica pamiątkowa na budynku w którym mieścił się powstańczy szpital

Działania podczas Powstania i bezpośrednio po nim

Z kilku powodów, a głównie braku broni, znacznych sił wroga stacjonujących we Włochach, Ożarowie i Zaborowie, a także licznych aresztowań oraz wywożenia mężczyzn na przymusowe roboty (branka we Włochach 16 września) – na terenie siódmego Rejonu nie było większych akcji zbrojnych, a za to rozwinęła się szeroko akcja pomocy uchodźcom z Warszawy, wśród których było wielu rannych chorych i skrajnie wyczerpanych. Główną rolę pełnił tu więc Ożarowski Oddział RGO (Rady Głównej Opiekuńczej) oraz powstańczy szpital. Został on zorganizowany na terenie domów pracowniczych, nie istniejącej już Huty Szkła. Jego organizatorem i kierownikiem był dr med. Antoni Orsik ps. „Bończa”. Pracowały tu sanitariuszki z Wojskowej Służby Kobiet AK.

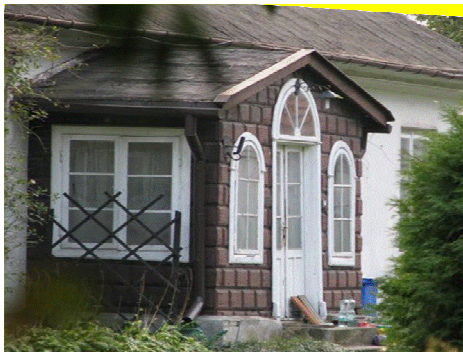
Oddziały liniowe VII Rejonu, wg stanu na dzień 31.07.1944 r. składały się z pięciu kompanii, liczących razem ok. 800 żołnierzy.

- **1 sierpnia** po zapadnięciu zmroku część powstańców poszła w stronę Warszawy, a część do Puszczy Kampinoskiej gdzie weszła w skład Grupy Kampinos. Według relacji Dowódcy tej Grupy było ich 113.

W Ożarowie Niemcy ulokowali dowództwo korpusu tłumiącego Powstanie oraz obóz przejściowy dla powstańczego wojska. Dowództwo znajdowało się w dworku rodziny Rejcherów, a obóz na terenie Fabryki Kabli.

Przez obóz w Ożarowie w dniach 4 – 12.X.1944 r. przeszło ponad 70 procent tych żołnierzy Powstania, którzy dostali się do niemieckiej niewoli (11.7 tys.). Pomoc dla obozu, zwłaszcza sanitarną i żywnościową organizowali funkcjonariusze Polskiego Państwa Podziemnego działający w VII Rejonie „Obroży” m.in. w służbach kwatermistrzowskiej i sanitarnej oraz Kadrze Obywatelskiej, Zarządzie Gminy, RGO i PCK.

Oto ważniejsze wydarzenia związane z Ożarowem i zakończeniem Powstania:

Podpisanie UKŁADU w dworku Reichedrów w Ożarowie Maz.

- **2 października** w kwaterze generała SS Ericha von dem Bacha, dowodzącego tłumieniem Powstania – został podpisany : „UKŁAD O ZAPRZESTANIU DZIAŁAŃ WOJENNYCH W WARSZAWIE”. Od bieżącego roku jest to „Dzień Pamięci o Cywilnej Ludności Powstańczej Warszawy”. W Uchwale Sejmowej z dnia 25 września 2015 czytamy:

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej ustanawia dzień 2 października Dniem Pamięci o Cywilnej Ludności Powstańczej Warszawy.

Ofiarna, zdeterminowana postawa mieszkańców Warszawy spowodowała, że Powstanie utrzymało się przez 63 dni.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej składa hołd mieszkańcom Stolicy: tym, którzy wspierając walczących powstańców złożyli ofiarę życia oraz tym, którzy po kapitulacji Powstania Warszawskiego, wypędzeni zostali z miasta i przeszli gehennę obozów koncentracyjnych, niewolniczej pracy i tułaczki.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej wyraża wdzięczność wszystkim Polakom, którzy wypędzonej ludności powstańczej Warszawy udzielili potrzebnego wsparcia i pomocy.

Składanie broni po defiladzie i wyjazd z Ożarowa do niewoli w Niemczech

- **4 października** do obozu przyszło marszem ze Śródmieścia Północnego pierwszych ponad 1.500 żołnierzy. Na czele grupy szła Komenda Okręgu Warszawskiego AK.
- **5 października** do obozu przyszedł ze Śródmieścia Południowego 72 pułk powstańczy AK. Na czele grupy szła Komenda Główna Armii Krajowej. Obie grupy wyszły z Warszawy pod bronią, którą złożyli dopiero po przedefilowaniu przed swymi najwyższymi zwierzchnikami.

- **5 października** na rampę dworca kolejowego w Ożarowie przywieziono generała Tadeusza Bora-Komorowskiego i oficerów z Komendy Głównej, Specjalnym pociągim odjechali do niewoli, którą spędzili w Oflagu 73 w Langwasser pod Norymbergą.
- **6 października** odszedł z Ożarowa do Łambinowic pierwszy transport jeńców. Z tego obozu Powstańcy zostali wysłani do różnych obozów jenieckich, między innymi do Woldembergu, Gross-Born, Murnau, Muhlberg, Sandbostel, a także do Bergen Belsen, a kobiety do Oberlangen Of.VIc.
- **7 października** odszedł z Ożarowa do Fallingbostel transport 36 pułku AK. . Był to stały obóz jeniecki, gdzie przebywali żołnierze polscy z kampanii 1939 roku
- **9 października** do obozu przybywają ostatni żołnierze Powstania – tzw.batalion osłonowy AK , pilnujący porządku przy ewakuacji.

Obecnie, po likwidacji Fabryki Kabli, pamiątkowy kamień przeniesiono przed Starostwo, a po obozie zatarto wszelkie ślady.

Rampa kolejowa z której odjechało do niewoli Dowództwo Powstania oraz kamień pamiątkowy stojący w innym miejscu niż był obóz

Nieco inny, ale równie podły los spotkał dworek Reicherów. To kultowe dla warszawiaków miejsce znalazło się w rękach prywatnych i zostało odgródzone od świata murem. Nielicznych odważnych, którzy nie rozumiejąc intencji obecnych właścicieli i bezradności obecnych władz miasta – usiłują dostać się za zamkniętą bramę, wita młody człowiek ordynarnym „sp...ć to teren prywatny”. Dobrze, że miejscowi działacze patriotyczni spowodowali ustawienie nowego kamienia pamiątkowego w sąsiednim parku, bo stara tablica przy bramie pewnie za chwilę zniknie.

Miejsca Pamięci na terenie VII. Rejonu „Obroży” „Jelsk-Jaworzyn” - Ożarów Maz.

Poniżej wskazujemy na niektóre tablice, pomniki, groby cmentarze i inne miejsca pamięci znajdujące się w opisywanym rejonie. Przyjęta forma oraz objętość zeszytu nie pozwalają jednak na opisanie wszystkich. Dlatego prosimy o rozszerzenie tej informacji o własne studia materiałów dostępnych w księgarniach i na stronach internetowych, z których pochodzą poniższe informacje.

BABICE

Cmentarz Wojenny w Starych Babicach. Spoczywa tu 388 osób. Są to: żołnierze polegli we wrześniu i w Powstaniu Warszawskim oraz ofiary cywilne hitlerowskiego terroru. Cmentarz został założono w 1940 roku

Pomnik poświęcony Obrońcom Ziemi Babickiej w Babicach Nowych powstał dla upamiętnienia bohaterów Ziemi Babickiej, którzy walczyli w powstaniach narodowych i wojnach światowych. Napis przypomina, że: „Bogu oddaliśmy dusze, Ojczyźnie honor, Ziemi tej życie nasze”.

Pomnik odsłonięto 27 września 2009 roku. Projekt pomnika wykonała Ewa Urniaż-Szymańska, rzeźby: Hanna Roszkiewicz-Tokarska i Andrzej Berner, prace odlewnicze i wykończeniowe Julian Tadeusz Kubik.

BORZĘCIN

Pomnik z piaskowca, postawiony dla upamiętnienia ofiar zbrodni dokonanej przez żandarmerię niemiecką podczas pacyfikacji wsi w dniu 8 sierpnia 1944r. Był to odwet Niemców za atak partyzancki na skład amunicji w Borzęcinie Dużym, który miał miejsce w dniu poprzednim. Wśród rozstrzelanych oprócz mieszkańców Borzęcina, byli uciekinierzy z Warszawy oraz żołnierze „Obroży”: Tadeusz Ciećwierz, Tadeusz Dzwonkowski i Ignacy Grzelecki.

BRONISZE

Kamień z tablicą i krzyż.

Znajdujące się w parku na tyłach Centrum Ogrodniczego Bronisze.

Jest to pamiątka bitwy pod Broniszami która odbyła się podczas Powstania Listopadowego 17 sierpnia 1831 roku w okolicach Bronisz, gdzie oddziały polskie wpadły w zasadzkę zastawioną przez przeważające siły rosyjskie.

OŁTARZEW

CMENTARZ WOJENNY września 1939 r., z pomnikiem funkcjonariuszy i żołnierzy VII, Rejonu „Obroży”, Na cmentarzu są pochowani żołnierze Armii Łódź polegli w kilkudniowych walkach pod Ołtarzewem i Ożarowem.

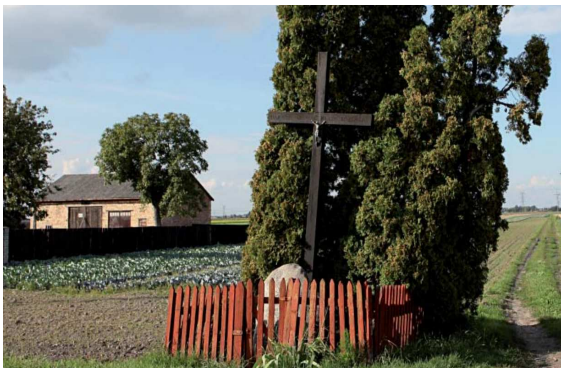
18 maja 1997 r. został tu odsłonięty pomnik pamięci 58 żołnierzy VII. Rejonu „Obroży” poległych i zamęczonych w walce oraz obozach niemieckich i NKWD -owskich. Ich imiona i nazwiska zostały wykute na pomniku.

MIEJSCE PAMIĘCI por. ARTURA RADZIWIŁŁA

to drewniany krzyż i kamień ustawione w miejscu, gdzie od ulicy Nizinnej odchodzi polna droga. Tu po bitwie Ołtarzewskiej złożono do grobu ciała kilkunastu poległych tam żołnierzy, w tym por. Artura Radziwiłła, odznaczonego pośmiertnie Krzyżem Virtuti Militari V klasy. Wiosną 1940 roku ciała ekshumowano na cmentarz w Ołtarzewie, a Artur Radziwiłł został pochowany w rodzinnym grobie w Rytwianach k. Staszowa.

W Ożarowie jednej z ulic nadano imię Artura i Franciszka Radziwiłłów.

UL. KILIŃSKIEGO 20 – KOŚCIÓŁ OO.PALOTYNÓW. Tu w kruchzie, znajduje się tablica marmurowa dla uczczenia pamięci księży Palotynów poległych i pomordowanych w czasie II wojny światowej.

Palotyni z Ołtarzewa od jesieni 1939 roku współpracowali z oddziałami konspiracyjnymi VII, Rejonu „Obrożę”.

OŻARÓW

TABLICA PAMIĄTKOWA PRZED TERENEM DAWNEJ FABRYKI KABLI

umieszczona na kamieniu przed Starostwem przypomina o tym, że w dawnej Fabryce Kabli Niemcy urządzili obóz przejściowy dla żołnierzy Powstania Warszawskiego,

"W tej Fabryce, w październiku 1944 roku, znajdował się obóz przejściowy żołnierzy Powstania Warszawskiego, z którego wywieziono do obozów jenieckich 11 000 powstańców - chwała walczącym o wolność Polski. Koledzy i społeczeństwo Ożarowa Mazowieckiego".

Autorem i wykonawcą projektu jest plastyk Jacek Lubraczyński. Odsłonięcie pomnika nastąpiło 9 października 1994 roku.

DWOREK REICHERÓW przy ul.ks .J .Poniatowskiego był w pierwszych latach okupacji tajnym lokalem AK, zaś pod koniec siedzibą generała SS E.von dem Bacha, tłumiącego Powstanie Warszawskie.

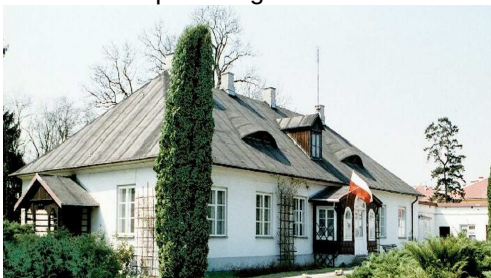
Ówczesny właściciel Kazimierz Reicher, od lutego 1940 r. był członkiem sztabu VII. Rejonu „Obrożę”. M.in. Kierował tzw. Kadrą Obywatelską, organizował pomoc ludności wygnanej przez Niemców z Bydgoszczy do Ożarowa Mazowieckiego, redagował „Wiadomości Podwarszawskie”, udostępnił swój teren dla magazynowania broni, a w jego mieszkaniu uruchomiono tajną radiostację. Używał pseudonimów „Gryf” i „Pomian”.

Od 1942 r. ukrywał się w Kazimierzu n/Wisłą u przyjaciela rodziny, profesora Antoniego Michalaka. Tam rozpoznany przez konfidenta gestapo - został zdradziecko zamordowany w nocy z 3 na 4 lipca 1944 r. Dowództwo Armii Krajowej w Londynie odznaczyło go pośmiertnie Krzyżem AK, medalem Wojska i Krzyżem Walecznych.

Tu 2 października 1944 roku, upoważnieni przez gen.Tadeusza Komorowskiego ps. „Bór” oficerowie:

płk dypl. Kazimierz Iranek Osmecki ps.
„Jarecki”, ppłk dypl. Zygmunt
Dobrowolski ps. „Zyndram”,
ppłk Franciszek Herman i tłumacz
por. Alfred Korczyński podpisali

**„UMOWĘ O ZAPRZESTANIU
DZIAŁAŃ WOJENNYCH W
WARSZAWIE”.**

SKRZYŻOWANIE UL. STRAŻACKIEJ I SZOSY POZNAŃSKIEJ jest miejscem usytuowania krzyża i tabli poświęconej pamięci żołnierzy AK i WP - członków Ochotniczej Straży Pożarnej w Ożarowie, poległych i zamordowanych w latach 1939-1945. Ochotnicza Straż Pożarna w Ożarowie była organizacją, w której już w listopadzie 1939 roku powstała pierwsza, konspiracyjna grupa oporu, z której wywodzi się rodowód VII. Rejonu,

UL. POZNAŃSKA BUDYNEK MIESZKALNY d.HUTY SZKŁA Tablica pamiątkowa o szpitalu powstańczym znajduje się na szczytowej ścianie budynku i przypomina m.in. o szpitalu powstańczym - zorganizowanym tu przez służbę sanitarną VII. Rejonu „Obroży”. Szpital działał od sierpnia 1944 r. do stycznia 1945 r.

POMNIK JANUSZA KUSOCIŃSKIEGO najbardziej znanego mieszkańca Ołtarzewa, stoi przed pływalnią w Ożarowie, a pamiątkowa tablica przy ul. T. Kościuszki, gdzie mieszkał i trenował w Ołtarzewskim parku. Janusz Kusociński był rekordzistą świata, Wicemistrzem Europy i wielokrotnym Mistrzem Polski. Po wybuchu wojny, w stopniu kaprała bronił Warszawy. Później działał w konspiracji. Został aresztowany przez gestapo. Przeszedł więzienia na Mokotowie i Pawiaku. Został rozstrzelany 21 czerwca 1940 roku w Palmirach, gdzie na kultowym cmentarzu znajduje się jego grobowiec.

PILASZKÓW

CMENTARZ WOJENNY. Na ustawionej w środkowej części cmentarza tablicy został wyryty napis: "Tu spoczywa 240 polskich żołnierzy 4 pułku piechoty 2 Dywizji Legionów, którzy polegli w dniach 12 i 13 września 1939 r. w walkach stoczonych z najeźdźcą hitlerowskim w rejonie Świącice - Pilaszków - Witki. Cześć ich pamięci".

UMIASTÓW

POMNIK NA SKRZYŻOWANIU DRÓG upamiętniający pacyfikację mieszkańców Umiastowa i Topolina. 13 września 1939 r. Niemcy rozstrzelali ponad 20 mężczyzn i jedną kobietę – niewinne osoby cywilne mieszkające w tych dwóch wsiach. Razem z nimi zgładzono grupę nieznaną osób, uciekinierów z Ołtarzewa objętego bitwą. Do dziś ta zbrodnia nie została wyjaśniona. Ofiary początkowo pochowano na rozstaju dróg, a po miesiącu przeniesiono ciała na Cmentarz Parafialny w Borzęcinie Dużym.

WŁOCHY

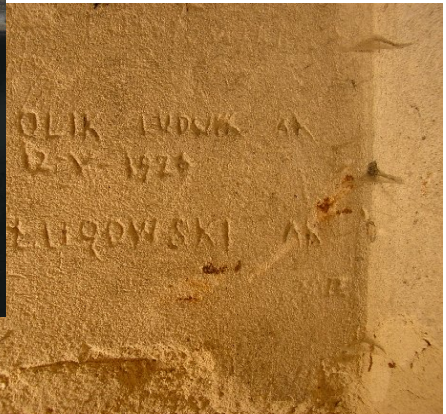
Ul. CIENISTA 16 tablica pamiątkowa na ścianie d. siedziby NKWD – SMIERSZ gdzie w okresie od 18 stycznia do kwietnia 1945 roku więziono żołnierzy AK i ludność cywilną z terenu Włoch, Ursusa, Piastowa, Pruszkowa, Ożarowa, Piaseczna i okolic. Tu przejściowo byli przetrzymywani przywódcy Polskiego Państwa Podziemnego zaaresztowani w Pruszkowie 27 marca 1945 r., przed wywiezieniem ich do Moskwy na tzw. PROCES SZESNASTU. Więźniowie po bestialskich przesłuchaniach i torturach często byli skazywani na wieloletnie więzienie i obozy pracy, także na terenach ZSRR. Tablicę odsłonięto w styczniu 1993 roku.

Ul. ŚWIERSZCZA 2 tablica oraz prywatne Muzeum w katowni NKWD i GZI WP to budynek w którym po usunięciu w 1945 roku właścicieli NKWD ulokowało jednostkę śledczą Głównego Zarządu Informacji Naczelnego Dowództwa WP. Była to szkoła nowych polskich katów uczonych przez rosyjskich kolegów ich metod unicestwiania struktury AK.

Po odzyskaniu budynku, obecni właściciele odkryli w piwnicach pod węglem grypsy wyskrobane na ścianach przez więzionych i męczonych tu żołnierzy PPP.

Oczyścili piwnice i własnym sumptem urządzili tu muzeum, które jest dziś Narodowym Miejsmem Pamięci – także o żołnierzach „Obroży”

UL. FASOŁOWA, cmentarz parafialny

- **Grobowiec mauzoleum** w postaci obelisku upamiętniający mieszkańców Włoch poległych w walce z Niemcami oraz pomordowanych w obozach koncentracyjnych i łagrach stalinowskich. We wnętrzu wmurowano urnę z prochami mieszkańców Włoch, którzy zginęli w obozach.
- **Groby wojenne** 6 podchorążych AK z VII. Rejonu „Obroży”, którzy zostali 6 marca 1944 roku schwytani przez Niemców, podczas ćwiczeń w terenie i bestialsko zamordowani.

UL. KS. J. CHROŚCICKIEGO 76, tablica pamiątkowa Straży Pożarnej

(Pierwotnie była wmurowana w ścianę budynku włochowskiej Straży Pożarnej przy ul. Popularnej 26, a odsłonięto ją 22 września 1946 roku. Została przeniesiona wraz z przeniesieniem jednostki w 2004 roku do nowej siedziby). W nowej lokalizacji tablica została umieszczona na wolno stojącym głazie.

Pomnik jest poświęcony członkom Ochotniczej Straży Pożarnej poległym w kampanii wrześniowej, Powstaniu Warszawskim, zamordowanym w obozach koncentracyjnych, rozstrzelanym i zastrzelonym na ulicach. Większość załogi OSP brała udział w konspiracji. 16 września 1944 roku cała załoga, umundurowana, z komendantem na czele, została wywieziona do obozów koncentracyjnych, kiedy Niemcy dokonywali masowych aresztowań i wywozu około 6 tysięcy mieszkańców Włoch.

UL. RYBNICKA 27, KOŚCIÓŁ pw. św.

TERESY – tablica pamięci harcerzy z Włoch poległych i zamordowanych w latach 1939-1945. Tablicę ufundowali w 1993 roku członkowie Szarych Szeregów Proporca „Viktoria”, seniorzy ZHP.

PARK KOMBATANTÓW - głaz pamięci poświęcony mieszkańcom

Włoch poległym w walkach o wolność i pomordowanym w obozach hitlerowskich w latach 1939-1945. Obok stoi tablica upamiętniająca wydarzenia 16 września 1944 roku, kiedy na skwer parkowy Niemcy spędzili około 5-6 tysięcy mężczyzn Włochowian, których poprzez obóz przejściowy w Pruszkowie wywieziono do obozów koncentracyjnych. Akcja ta była represją za pomoc udzieloną powstańcom Warszawy. W obozach zagłady poniosła śmierć blisko połowa wywiezionych.

REJON ÓSMY

VII Obwodu „Obroża” Okręgu AK Warszawa - Miasto

Szlak Bojowy Grupy Kampinos - Ostatnie dni walki

Mapa Rejonu VIII

Początek i koniec ostatniej drogi od zbombardowanych Wierszy przez Bożą Wolę...

Rejon VIII

Rejon ósmy, najbardziej ze wszystkich, nadawał się do działań konspiracyjnych, ponieważ ponad 80% jego powierzchni pokrywała Puszcza Kampinoska. W jej lasach, na wydmach i polanach, pod ochroną bagien – od lat bili się i chronili żołnierze walczący o niepodległość Polski. To tu znajdują się groby Powstańców Listopada, Stycznia, żołnierzy września, partyzantów i Powstańców Warszawy.

To tu wybudowano przed drugą wojną magazyny broni, tu nad Bzurą walczyły z Niemcami dwie polskie Armie (Poznań i Pomorze), tu w Palmirach Niemcy dokonali pierwszych masowych mordów warszawskiej inteligencji.

Warto więc i to w sposób szczególny poświęcić temu Rejonowi więcej miejsca w naszej relacji i więcej czasu na wizjach terenowych.

Topografia

Rejon obejmował Łomianki, Młociny oraz Puszcę Kampinoską w granicach ówczesnej Generalnej Guberni (przedwojennego Powiatu Warszawskiego)

Na ich terenie znajdowały się m.in.: niemieckie lotnisko polowe, strategiczna droga łącząca twierdzę w Modlinie z Warszawą oraz kilkanaście wsi i osad puszczańskich położonych wśród lasów, wydym i niedostępnych bagien.

Było to znakomite miejsce dla prowadzenia działań konspiracyjnych i partyzanckich, a przede wszystkim dla odbierania zrzutów, szkolenia wojskowego i magazynowania broni.

Zachodnia granica rejonu, dzieląca Puszcę na pół, pokrywała się z granicą Generalnej Guberni, a północna i wschodnia była brzegiem

Wisły oraz Bielan co ułatwiało kontakt z Rejonem I - Legionowo, Obwodem Żoliborz oraz Sztabem w Warszawie. Granica południowa, biegnąca skrajem puszczańskich bagien, była północną granicą Rejonu siódmego – Ożarów.

W apogeum, na terenie ósmego Rejonu znajdowały się: 3 bataliony piechoty oraz pułk kawalerii.

....do Bud Zosinych

- [illegible]

Główne zadania jednostek Rejonu

Podczas konspiracji, podobnie jak w innych Rejonach bogatych w lasy, głównym zadaniem stacjonujących tu jednostek AK było prowadzenie szkoleń i ćwiczeń wojskowych, oraz obsługa zrzutowisk i magazynowanie pozyskanej broni.

Pierwsze takie działania konspiracyjne rozpoczęły się tu już pod koniec kampanii wrześniowej od zbierania i przechowywania porzuconego w lasach wojskowego uzbrojenia.

W Burakowie i Łomiankach przez pewien czas, udawało się ćwiczyć pozorując szkolenie straży wiejskiej i p. pożarowej, ale na skutek aresztowań spowodowanych przez zdrajców i donosicieli, w końcu 1942 r. z tej formy zrezygnowano.

W portalu „NA PRZEDPOLU WARSZAWY” czytamy:

„... Od marca 1943 roku do czerwca 1944, pluton dywersji bojowej VIII Rejonu przeprowadził kilkanaście akcji bojowych, polegających na likwidacji i wymierzaniu kar zdrajcom i bandytom, niszczeniu akt w gminach dla utrudnienia Niemcom kontroli ewidencji ludności oraz niszczeniu mleczarni dostarczających mleko Niemcom. Ponadto pluton obsługiwał placówki zrzutowe, zlokalizowane w okolicy Mariewa...”

Podczas walki, planowano, że oddziały ósmego Rejonu zablokują drogę Modlin – Warszawa, zdobędą niemieckie lotnisko na Bielanach i opanują niemieckie placówki w terenie oraz fabrykę w Łomiankach i warsztaty w Dziekanowie Leśnym. Miano także przejąć łodzie na Wiśle, a po dotarciu posiłków z Obwodu „Błonie” rozpocząć działania zaczepne w kierunku Kazunia.

Stało się jednak inaczej i więcej, dzięki nie planowanemu wcześniej zdecydowanemu powiększeniu siły bojowej Rejonu tuż przed wybuchem Powstania.

Lotnisko bielańskie

Partyzanci z Puszczy Nalibockiej

Niespodziewanie, późnym wieczorem 25 lipca 1944 r. przybył do Dziekanowa Polskiego liczący około tysiąca osób oddział partyzancki ze zgrupowania Stołpecko - Nalibockiego Okręgu Nowogrodzkiego AK.

Piechota i kawaleria w przedwojennych mundurach, pod bronią, w zwartym szyku przekroczyła Wisłę przez most w Nowym Dworze Mazowieckim i po weryfikacji została podporządkowana Dowódcy VIII. Rejonu kpt. Józefowi Krzyczkowskiemu „Szymonowi”, który jako miejsce postoju wyznaczył im wieś WIERSZE, położoną w centralnej części Puszczy.

Równolegle od 28. lipca trwała mobilizacja jednostek ósmego Rejonu, do których Partyzanci dołączyli tworząc 3 sierpnia Pułk AK „Palmiry - Młociny” Włączeni do Pułku partyzanci byli oddziałem, który od 29 czerwca do 25 lipca pokonując setki kilometrów w terenie zajmowanym jeszcze przez Niemców, pod dowództwem por. Adolfa Pilcha „Góry”, przybył z terenów przedwojennego woj. nowogrodzkiego, unikając sowieckiego internowania.

“... W rozmowach z ludnością powiadają, że ... przemknęli się między cofającymi się wojskami niemieckimi i doszli do okolic Warszawy. Na moście na Wiśle koło Modlina, omal nie doszło do walki między nimi a Niemcami, którzy wzbraniali im przejścia...”

- czytamy w raporcie kpt. „Szymona” do Dowództwa Obwodu.

Nie dpoczywali długo.

Już rankiem 31 lipca zlikwidowali placówkę niemiecką w Aleksandrowie, doszczętnie rozbijając stacjonującą tu kompanię i zdobywając sporo broni i amunicji

Partyzancka Kawaleria

Grupa Kampinos

Prawie przez cały sierpień do Puszczy docierały małe i duże oddziały powstańcze, które z różnych powodów opuściły miasto. Dołączali także pojedynczy żołnierze i nowi ochotnicy. Były to m.in. oddziały ze Starego Miasta (27.08-2.09), Żoliborza (3-5.08) Pragi, Woli, Legionowa (20.09). W Wierszach pojawił się też kilkudziesięcioosobowy oddział Armii Ludowej (26.08).

Z napływających oddziałów tworzone nowe plutony, kompanie a nawet batalion (Legionowski).

Zgromadziło się tego polskiego wojska całkiem sporo. Źródła podają, że w szczytowym okresie było tu od 2700 do 3 tys. żołnierzy oraz 700 koni.

Z tych ludzi oraz Pułku „Palmiry-Młociny” utworzono w połowie sierpnia Grupę „Kampinos” i podporządkowano ją (teoretycznie) razem z oddziałami żoliborskimi, Grupie AK „PÓŁNOC” czyli płk Karolowi Ziemińskiemu „Wachnowskiemu”.

Ze względu na stan zdrowia kpt „Szymona”, ciężko rannego podczas ataku na lotnisko bielańskie - Komenda Główna AK na Dowódcę Grupy wyznaczyła dotychczasowego dowódcę Batalionu „Pięść”. mjr. Alfonsa Kotowskiego ps. „Okoń”, który do Wierszy dotarł w nocy z 15 na 16 sierpnia. Dowodził On Grupą aż do bitwy pod Jaktorowem, w której zginął. Tych co wydostali się z niemieckiego „kotła” w Budach Zosinych, zebrał i poprowadził w Góry Świętokrzyskie najlepszy z dowódców Kampinosu – ukochany przez wojsko, cichociemny por. Adolf PILCH - „Dolina”.

Działania podczas Powstania

Wprawdzie nie udało się zdobyć lotniska, ale wyniki działań pułku „Palmiry – Młociny” i „Grupy Kampinos”, to około 50 stoczonych bitew i potyczek. Wiele z nich było zwycięskich, w których nieprzyjaciel poniósł ciężkie straty. W odróżnieniu od pozostałych Rejonów, tu powstańcza walka trwała przez 60 dni. Czyli prawie do końca.

- **1 sierpnia**
 - o godz. 17.00 rozpoczyna się i toczy bitwa o lotnisko bielańskie;
 - o na modlińskiej szosie zatrzymano i zniszczono pod **Pieńkowem** kolumnę niemieckich samochodów;,
- **2 sierpnia**
bitwa o **lotnisko** toczy się nadal; nad ranem po przybyciu posiłków wznowiono natarcie, jednak pod naporem przeważających sił npla oraz lotnictwa pod wieczór wycofano się w głąb Puszczy; zniszczenia spowodowały, że lotnisko zamknięto.
- **3.sierpnia**
 - o zwycięska bitwa pod Truskawką, podczas której zaskoczono i rozgromiono kompanię Wehrmachtu maszerującą z Leszna do Modlina. Zginęło 70 Niemców.
 - o zwycięska potyczka kawalerii z kilkunastoosobowym oddziałem Wehrmachtu, który dokonywał rekwizycji w kampsoskich wsiach.
- **4 sierpnia**
bitwa pod Lipkowem, w której bez strat własnych zlikwidowano oddział niemiecki i zdobyto ciężarówkę, 10 karabinów, 2 pistolety maszynowe oraz amunicję.
- **8 sierpnia**
potyczka pod Truskawiem
- **10 sierpnia**
Potyczka pod Brzozówką
- **W nocy 9/10 oraz 10/11 sierpnia**
odebrano pierwsze rzuty, co pozwoliło znacznie dobroić puszczańskie oddziały AK.
- **10 i 22 sierpnia**
w bitwach pod **Brzozówką** rozgromiono oddziały „własowców”, które próbowały wtargnąć na teren kontrolowany przez „Grupę Kampinos”.
- **w nocy 11/12 sierpnia**
potyczka pod Leoncinem
- **13 sierpnia**
w starciu pod **Krogulcem** zdobyto samochód na gąsienicach, ze sprzętem telefonicznym i bronią.

- **20/21/22 sierpnia**

tragiczne w skutkach natarcia na Dworzec Gdański, załamujące się pod huraganowym ogniem także artylerii i pociągu pancernego.

W tych bitwach wzięło udział ponad 900 żołnierzy Grupy Kampinos. Partyzanci, dobrze walczący w lesie, nie mieli większych szans w walce z bunkrami bez wsparcia artyleryjskiego lub pancernego. Grupa poniosła tu największe straty w kampanii. Zginęło około 450 żołnierzy, a 100 zostało rannych.

- **29 sierpnia**

rozgromienie w okrażeniu pod **Kiściennym** dużego oddziału niemieckiego wpuszczonego w głąb lasu na drogę do Kazunia.

W krótkiej, intensywnej walce zginęło 140 Niemców przy stratach 1 zabity i 1 ranny. Zdobyto broń i amunicję oraz wielu jeńców.

- **31 sierpnia**

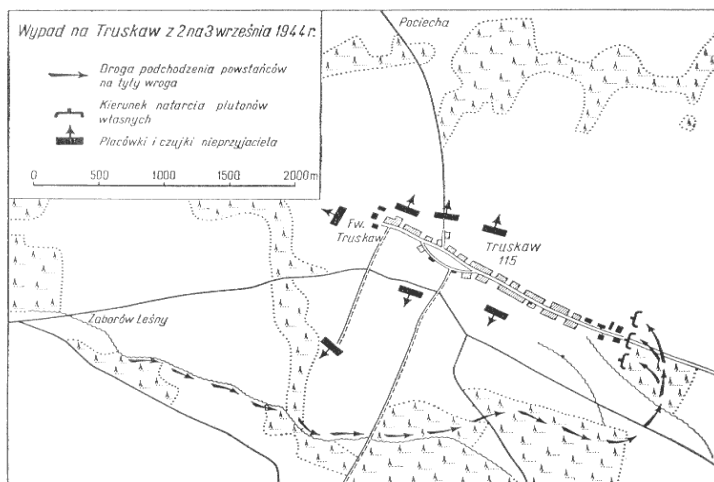
nieprzyjaciel bez powodzenia, kilkakrotnie atakował południowy skraj puszczy, w kierunku **Pociechy**, ponosząc duże straty.

- **1 września**

bitwa o **Roztokę**, którą zajął 90 osobowy oddział Niemców; W brawurowym przeciwnatarciu nasze oddziały odbiły wieś zdobywając broń i ponad 2 tys. sztuk amunicji.

- **2/3 września**

W nocy zwycięskie uderzenie na **Truskaw** 80-osobowego oddziału dowodzonego przez Adolfa Pilcha „Górę”. Zaskoczenie i rozbicie stacjonującego tu pułku RONA, kolaboracyjnych rosyjskich morderców ludności cywilnej Ochoty. Likwidacja stanowisk artyleryjskich, zdobycie działa, broni i amunicji oraz radiostacji. Zginęło ok.250 ronowców.

likwidacja formacji RONA przez obejście wsi i zaskoczenie

- **3/4 września**
bliźniacze uderzenie na **Marianów**, gdzie także stacjonowali bandyci z RONA; zdobycie broni i amunicji oraz kilku koni z siodłami. Po tych akcjach morale żołnierzy RONA upadło na tyle, że Niemcy musieli ich rozbroić i zamknąć.
- **6 września**
Piaski Królewskie; w nocnym ataku zniszczono niemiecki tartak, uniemożliwiając Niemcom szybką budowę mostu przez Wisłę. Uwolniono pracujących tu więźniów; zdobyto broń i amunicję.
- **16 września**
natarcie nieprzyjaciela na **Pociechę** wsparte bronią pancerną, zostaje rozbite na polach minowych.
- **17 września**
nieprzyjaciel atakuje placówki pod **Pociechą**. Atak odparto bez strat własnych.
- **21 września**
Pod **Polesiem Nowym** (wypad ze wsi **Brzozówka**) stoczył zwycięską walkę z Niemcami oddział „Matora” z Rejonu Legionowo. Byli to żołnierze, którzy przeprawili się przez Wisłę, aby walczyć w Powstaniu. (więcej o tej przeprawie w zeszycie „Legionowo – Marki”).
- **24 września**
w potyczce pod **Rybitwą**, zlikwidowano 12 osobowy patrol Niemców.
- **27 września**
Marszem ubezpieczonym Grupa Kampinos wyrusza w kierunku Puszczy Mariańskiej. Tego dnia stacza szereg zwycięskich potyczek:
 - o pod Janówkiem
 - o pod Brzozówką
 - o pod Pociechą
 - o pod Ławami
- **28 września**
Kontynuując marsz przez Kampinos, Wiejce, Bożą Wolę i Baranów traci 20, żołnierzy w bitwie pod Łuszczewkiem.
- **29 września**
Podczas odpoczynku pod wsią Budy Zosine, zostaje otoczona przez przeważające siły niemieckie, dysponujące lotnictwem, czołgami i pociągami pancernymi. Toczy się ostatnia, największa partyzancka bitwa II wojny – tzw. Bitwa pod Jaktorowem. Pole walki rozciągało się od Grodziska po Żyrardów.

.....
Bitwie tej poświęcimy sporo czasu na czwartej wizji terenowej. A obecnie odsyłam Państwa na stronę internetową Stowarzyszenia Pamięci Powstania Warszawskiego, gdzie znajdziecie jej szczegółowy opis.

Spośród innych działań jednostek stacjonujących w Puszczy Kampinoskiej przypomnieć warto, że:

- w ciągu sierpnia 1944 r., „Grupa Kampinos” odebrała 22 rzuty alianckie;
- wydzielone oddziały „Grupy Kampinos” przerzucały do Warszawy broń, amunicję, lekarstwa i żywność.
- przy sztabie „Grupy Kampinos” działała radiostacja KG AK, która utrzymywała stały kontakt z Londynem oraz przez Londyn z Warszawą.

BITWY „GRUPY KAMPINOS”

Data	Miejscowość	Straty własne		Straty nieprz.	
		zabici	ranni	zabici	ranni
31 VII	Aleksandrów	1	2	50	20
1 VIII, 2 VIII	Łotnisko	57	57	26	40
2 VIII	Pionków	1	2	26	-
3 VIII	Truskawka	11	10	70	19
7 VIII	Koczargi	7	2	15	10
10 VIII	Brzozówka	3	-	18	15
12 VIII	Leoncin	4	4	6	15
22 VIII	Brzozówka	2	4	10	15
20-22 VIII	Dw. Gdański	450	100	50	45
29 VIII	Kiścienne	1	1	140	-
30-31 VIII	Pociecha	11	21	39	22
2/3 IX	Truskaw	10	10	250	100
3/4 IX	Marianów	3	5	100	20
7 IX	Piaski	4	11	33	-
24 IX	Rybitwa	-	-	12	-
27 IX	Janówek	4	7	4	4
27 IX	Brzozówka	6	4	2	4
27 IX	Pociecha	5	4	2	3
27 IX	Ławy	4	2	-	-
28 IX	Łuszczewek	20	10	5	10
29 IX	Baranów	15	6	-	-
29 IX	Budy Zosine	150	200	300	60
Razem		769	462	1158	402

E-mail:

akkampinos@gmail.com

Była ewenementem warszawskiego Powstania. Była takim samym wolnym kawałkiem Polski, jak fragmenty Warszawy. W tej części Puszczy oczyszczonej z Niemców, bronionej przez obóz warowny Polskiego Wojska, a zamieszkałej przez kilka tysięcy osób, prawie przez całe Powstanie było Polskie Państwo.

Na stronie NRK czytamy:

"... 29 lipca 1944 dzień w Wierszach dopiero się budził, kiedy cała miejscowość rozbrzmiała żołnierskim śpiewem. Ludzie nie wierzyli w to co widzieli. Po latach zniewolenia mogli znów zobaczyć polskie mundury i polskich żołnierzy. Mieszkańcy Wierszy witali polskie wojsko ze łzami w oczach, zapanowała radosna euforia. Tego dnia okupacja hitlerowska na terenach Wierszy i przyległych miejscowości dobiegła końca. Ludzie po latach niewoli znów poczuli się jak w wolnej Polsce..."

NRK była obozem warownym obejmującym kilka wsi puszczańskich, m.in. Wiersze, Brzozówkę, Janówek, Aleksandrów.

Panowała tu pełna symbioza wojska z ludnością cywilną. Wojsko dostarczało żywność, pozyskiwaną w bojach od Niemców, a mieszkańcy użyczali kwater, piekli chleb, dostarczali furaz. Funkcjonowały tu warsztaty rusznikarskie, zakłady szewskie i krawieckie.

W Wierszach, stolicy NRK, kwaterowało Dowództwo Grupy, a tam gdzie dziś stoi Kościół znajdował się plac apelowy. W święta celebrowano na nim msze polowe dla wszystkich.

Działało też zdobyczne kino polowe o ekranie ze spadochronu.

Po odsunięciu Powstańców w Warszawie od Wisły i upewnieniu się, że Stalin poczeka, Niemcy zabrali się za likwidację NRK.

Rozpoczęto operację „Spadająca Gwiazda” od bombardowania i ostrzału z ciężkich dział. Zostały doszczętnie zniszczone Wiersze, a Brzozówka, Truskawek i Janówek – ciężko uszkodzone. Partyzancki obóz warowny praktycznie przestał istnieć. Wojsko wyruszyło w kierunku Gór Świętokrzyskich. Niepodległa Rzeczpospolita Kampinowska chwilowo przestała istnieć.

Miejsca pamięci na terenie VIII. Rejonu „Łęgów” – Młociny” „Grupa Kampinos”

O dniach konspiracji, walki i terroru przypominają tu przede wszystkim liczne na terenie Puszczy pomniki, cmentarze i samotne mogiły. Oto kilka z nich:

BUDY ZOSINE

CMENTARZ PARTYZANCKI - położony w pobliżu pola bitwy, stoczonej przez grupę „Kampinos” **29 września 1944 roku pod Jaktorowem**. U wejścia **pomnik**, na którym widnieją **dwie tablice**. Na górnej tablicy znajduje się napis:

"Smem wiecznym spoczywa 132 żołnierzy AK grupy Kampinos poległych w walce z okupantem hitlerowskim w bitwie pod Jaktorowem 29.IX.1944".

Na dolnej tablicy jest napis: *"Armia Krajowa polegli na polu chwały 29.9.1944 chor. Pałasz Jan Narwik ps. Pionier, chor. Narostek Konstanty - Topór, ppor. Marczewski Przemysław – Zagłoba, ppor. Królikowski Andrzej - Grej, 5 plut. 6 komp. 78 pp Kampinos. Cześć wam obrońcy Rzeczypospolitej".*

DĄBROWA LEŚNA

UL. PARTYZANTÓW. **Pomnik** dla uczczenia pamięci żołnierzy Kompanii Młodzieżowej, poległych w Powstaniu Warszawskim, oraz Ułanów Jazłowieckich, poległych w 1939 roku w Dąbrowie Leśnej.

Po bitwie nad Bzurą oddziały WP przebiły się do Warszawy przez Łomianki, Dąbrowę i Buraków. W czasie walk na tych terenach poległo około 2300 żołnierzy polskich.

Dąbrowa Leśna była 19 września 1939 roku miejscem **szarży** Ułanów Jazłowieckich pod dowództwem płk. Edwarda Godlewskiego. Szarża ta otworzyła oddziałom polskim drogę do Warszawy.

W Dąbrowie Leśnej poległ 22 września 1939 roku w ataku na bagnety gen. bryg. Mikołaj Bołtuć.

HORNÓWEK - **Pomnik** upamiętniający wymordowanie przez hitlerowców w sierpniu 1944 roku rodziny Gleszczyńskich.

IZABELIN

UL. LEŚNA 12. Na murze ogrodzenia umieszczona jest **tablica** dokumentująca dzień kolejnych represji i aresztowań dokonywanych przez żandarmerię niemiecką, stacjonującą w pobliskim Zaborowie. Napis na tablicy: *"Dnia 11.IX.1943 r. w tym miejscu podczas nieudanego aresztowania chorążego Franciszka Sznajdra Dęba II dow. I plutonu komp. por. Zetesa A.K. zostały żywcem spalone Jadwiga Sznajder i Zofia Raciborska przez hitlerowskich oprawców z Zaborowa. Żołnierze Grupy Kampinos A.K."*

KAMPINOS

Pomnik dla uczczenia pamięci poległych żołnierzy. Na tablicy napis: *"1939-1945 poległym i pomordowanym przez najeźdźcę hitlerowskiego żołnierzom AK, GL, AL i mieszkańcom Ziemi Kampinoskiej społeczeństwo. Cześć ich pamięci. Kampinos 09.05.1985".*

KIEŁPIN (k.Łomianek)

CMENTARZ WOJENNY na którym spoczywa 2500 żołnierzy WP z Armii „Poznań” i „Pomorze” poległych we wrześniu 1939 roku. W centralnym punkcie cmentarza obelisk. Ponadto na krańcu alei **pomnik** upamiętniający 105 żołnierzy 14 Pułku Ułanów Jazłowieckich, poległych pod Wólką Węglową.

POMNIK PILOTÓW AMERYKAŃSKICH zestrzelonych 18 września 1944 roku, w rejonie **Dziekanowa Polskiego**. Był to bombowiec B 17 z 6 Armii Powietrznej USAAF. Z 10-osobowej załogi zginęło 8 osób. Dwie dostały się do niewoli niemieckiej.

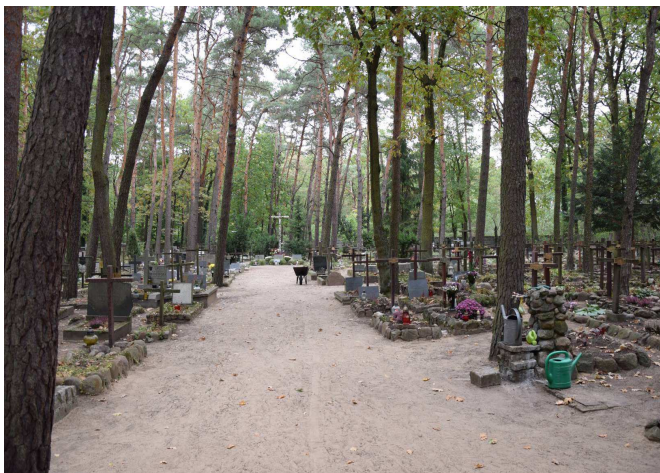
LASKI

CMENTARZ WOJENNY 1939-1945. Przed wejściem na **granitowej płycie** wykuto informację: *"Cmentarz wojenny Wojska Polskiego w Laskach założony został w 1939 r. Spoczywa tu 837 żołnierzy poległych we wrześniu 1939 r., w walce konspiracyjnej i Powstaniu Warszawskim 1944 r....Polegli w czasie walki konspiracyjnej w latach 1940-1944 walczyli w szeregach **Dywersji Bojowej 8 Rejonu - VII Obwodu Warszawskiego Okręgu A.K.** Polegli w czasie Powstania Warszawskiego walczyli w szeregach grupy **Kampinos A.K.**"*

CMENTARZ ZAKŁADOWY TOWARZYSTWA OPIEKI NAD OCIEMNIAŁYMI poza wieloma sławnymi ludźmi polityki i kultury spoczywa tu Dowódca Rejonu VIII, Pułku Palmiry – Młociny i pierwszy Dowódca Grupy Kampinos - płk. Józef Krzyczkowski „Szymon”. Napis na grobie brzmi: *"Ś.P. Józef Krzyczkowski ps. Szymon 1901-1989 pułkownik W.P. kawaler Orderu Virtuti Militari żołnierz walk niepodległościowych P.O.W. 1918-1920, oficer kampanii wrześniowej 1939 r., organizator i dowódca pułku ZWZ-AK Palmiry-Młociny oraz grupy Kampinos A.K. w Powstaniu Warszawskim. Cześć jego pamięci".*

Przed kaplicą na murze umieszczono **dwie tablice**.

Pierwsza z czarnego granitu o treści: *"Zakład dla Niewidomych w Laskach był dwukrotnie szpitalem wojennym, tu ratowano życie walczącym o Polskę we wrześniu 1939 r. oraz partyzantom grupy Kampinos A.K. w powstaniu 1944 r. Tablicę ufundowali w dowód wdzięczności Laskom pozostali przy życiu towarzysze broni grupy Kampinos A.K."*

Cmentarz w Laskach i grób Dowódcy Rejonu kpt/plk Józefa Krzyczkowskiego „Szymona”

LESZNO

Na skwerze miejskim pomnik poległych w walkach z okupantem partyzantów grupy "Kampinos" i mieszkańców gminy Leszno, którzy zginęli w latach 1939-1945. Na pomniku napis: *"W hołdzie tym, którzy odeszli szlakiem krwi i cierpień w wieczność z myślą o tych, którzy przyjdą po nas. Żołnierzom i partyzantom grupy Kampinos AK poległym na polu chwały w walce z hitlerowskim okupantem. Mieszkańcom gminy Leszno, którzy stracili życie w latach wojny 1939-1945. Towarzysze broni, mieszkańcy gminy Leszno. Lipiec 1985 rok"*.

MŁOCINY

Ul. MICHALINY 10- pomnik i kamień ustawione na skraju lasu, upamiętniające żołnierzy AK grupy Kampinos, poległych w bitwie o lotnisko bielańskie. Napis na kamieniu: *"Miejsce uświęcone krwią żołnierzy AK grupy Kampinos poległych w boju o lotnisko bielańskie z niemieckim najeźdźcą w dniach 1-2 sierpnia 1944"*. Na płycie umieszczono napis: *"Chwała bohaterom"*

Za pomnikiem, kilkanaście metrów w głąb lasu, znajduje się symboliczna mogiła por. „Janusza” (Janusza Langnera), który poległ w tym miejscu w czasie bitwy.

Polegli przed lotniskiem bielańskim

OPALEŃ

Pomnik upamiętniający 4 żołnierzy konspiracji, którzy zginęli w magazynie broni mieszczącym się w gajówce Opaleń w nocy z 27 na 28 stycznia 1944 roku.

PALMIRY

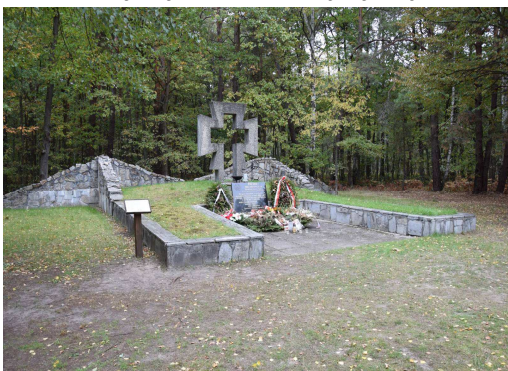
CMENTARZ MAUZOLEUM

Od 7-8 grudnia 1939 roku do lipca 1941 roku miejsce potajemnych masowych egzekucji, głównie inteligencji i działaczy społeczno politycznych, więźniów Pawiaka i innych więzień warszawskich. W największej egzekucji, dokonanej w dniach 20-21 czerwca 1940 roku w ramach realizacji tzw. akcji A B (eksterminacji inteligencji polskiej), zginęło 359 osób. Na cmentarzu w Palmirach złożono również zwłoki ofiar niektórych egzekucji dokonanych w latach 1942-1943 w Magdalence, Stefanowie, Laskach i innych miejscowościach podwarszawskich. Spoczywa tu 2204 Polaków zamordowanych przez Niemców.

POCIECHA

Pomnik - krzyż ku czci poległych żołnierzy Powstańczych Oddziałów Specjalnych „Jerzyki”, znajdujący się na małym wzniesieniu, okolonym niskim murem. Tworzy go stylizowany **krzyż** oraz ustawiona pod kątem **tablica** z napisem: *"Polsko Tobie oddaliśmy życie, ziemi ojczystej ciała, wiarę przyszłym pokoleniom. Poległym Jerzykom w walkach o wyzwolenie Ojczyzny w latach 1939-1945 w różnych rejonach kraju oraz pod Pocięchą w dn. 28.08.-2.09.1944 r. Bohaterom chwała towarzysze broni Powstańcze Oddziały Specjalne „Jerzyki” Armia Krajowa"*.

Krzyż Jerzyków

POLESIE NOWE

Tablica upamiętniająca walkę oddziału "Motora" z batalionu por. "Znicza" z patrolem żołnierzy niemieckich. W walce tej poległo 5 żołnierzy, 2 zostało śmiertelnie rannych. Napis na tablicy: *"W tym miejscu dnia 21 września 1944 roku stoczył walkę z Niemcami oddział Rejonu Legionowo Obwodu VII go AK Obroża. Wypadu dokonano ze wsi Brzozówka pod dowództwem porucznika Jana Raczkowskiego pseud. „Motor”. W walce tej polegli: kpr. pchor. Bogdan Pogodziński lat 26, kpr. pchor. Jan Pogodziński lat 21, kpr. pchor. Zbigniew Kielkiewicz lat 19, st. sierż. Ignacy Kutra lat 33, strz. Henryk Kalinowski lat 21. Zmarli z odniesionych ran kpr. Stanisław Sosnowski lat 35, strz. Ryszard Kosek lat 19. Cześć ich pamięci koledzy i rodziny. Straty po stronie npla 22 zabitych i rannych".*

SIERAKÓW

Pomnik upamiętniający poległych i pomordowanych mieszkańców. Na tablicy napis: *"Mieszkańcom Sierakowa żołnierzom 8 Rejonu VII Obwodu Obroża Armii Krajowej oraz więźniom obozów koncentracyjnych poległym i pomordowanym w latach drugiej wojny światowej. Społeczeństwo Sierakowa".*

Na tablicy wymieniono 35 nazwisk.

TRUSKAW

Pomnik Na skrzyżowaniu dróg wiodących z Izabelina i Borzęcina do Pocięchy, w miejscu, gdzie 18 listopada 1943 roku hitlerowcy spalili żywcem i rozstrzelali kilku mieszkańców wsi.

Na postumencie ustawiony jest **kamienny głaz**, a obok wkopana lufa działa czołgowego. Na głazie **tablica** z napisem: *"Żołnierzom WP partyzantom grupy Kampinos AK, żołnierzom dywersji poległym w Puszczy Kampinoskiej, mieszkańcom Truskawia i wsi okolicznych rozstrzelanym, spalonym żywcem, zamęczonym w obozach hitlerowskich w latach 1939-1945 pomnik ten poświęca społeczeństwo i towarzysze broni. Sierpień 1971 r."*

*na skrzyżowaniu dróg w
Truskawiu*

WARSZAWA

KOŚCIÓŁ ŚW. STANISŁAWA KOSTKI. Tablica ku czci żołnierzy Zgrupowania Stołpecko-Nalibockiego AK, walczących w Puszczy Nalibockiej, Kampinoskiej, w Powstaniu Warszawskim na szanłach Żoliborza i Dworca Gdańskiego, pod Jaktorowem i w lasach kieleckich, pomordowanych w więzieniach, obozach i katorgach.

PRZY SKRZYŻOWANIU ULIC A. MICKIEWICZA I J. ZAJĄCZKA duży głaz kamienny na prostokątnej płycie. Na głazie napis:

"W hołdzie bohaterskim żołnierzom Armii Krajowej oddziałów powstańczych z Żoliborza i Starówki oraz partyzanckich Puszczy Kampinoskiej i Nalibockiej, poległym w natarciu na Dworzec Gdański w dniach 20 i 22 VIII 1944".

Na płycie umieszczono cytaty:

"A kiedy trzeba na śmierć idą po kolei jak kamienie przez Boga rzucone na szaniec. J. Słowacki".

UL. WÓLCZYŃSKA 64, kościół św. Marii Magdaleny. Tablica na zewnętrznej ścianie kościoła na Wawrzyszewie: *"Wiecznej pamięci poległym w Powstaniu Warszawskim 900 partyzantom grupy Kampinos AK, w tym 450 niosącym pomoc Starówce, którzy zginęli w dwu atakach na Dworzec Gdański w dniach 21 i 22 sierpnia 1944 r. Tablicę tę poświęcają towarzysze broni".*

WIERSZE

POMNIK NIEPODLEGŁEJ RZECZPOSPOLITEJ KAMPINOSKIEJ upamiętniający istnienie w czasie Powstania Warszawskiego, w Puszczy Kampinoskiej, terenu wolnego od okupanta.

Odsłonięcie pomnika nastąpiło 22 sierpnia 2004 roku, w 60 rocznicę Powstania Warszawskiego i w 45 rocznicę utworzenia Kampinoskiego Parku Narodowego.

CMENTARZ PARTYZANCKI

- o **Tablica** o treści: *"Tu spoczywa 54 żołnierzy AK grupy Kampinos, którzy w walkach z najeżdżącą hitlerowskim ofiarą życia udowodnili miłość Ojczyzny. Zginęli w 1944 r."*
- o **Płyta granitowa** poświęcona poległym żołnierzom Zgrupowania Stołpecko Nalibockiego AK, którego oddziały weszły w skład grupy "Kampinos".
- o **Tablica** upamiętniająca poległych żołnierzy kompanii lotniczej por. Tadeusza Gaworskiego ps. „Lawa” i plutonu ppor. Tadeusza Nowickiego ps. „Orlik”, przybyłych z innych rejonów i włączonych do grupy „Kampinos”.

- o **Tablica** pamięci płk. Józefa Krzyczkowskiego ps. „Szymon”, dowódcy 8 Rejonu VII Obwodu AK i grupy „Kampinos”, walczącej w Powstaniu Warszawskim.
- o **Tablica** ku czci kapelanów grupy „Kampinos”: *„Stefanowi Wyszyńskiemu Radwanowi III, późniejszemu Prymasowi Polski i Jerzemu Baszkiewiczowi Radwanowi II po latach prałatu, proboszczowi archikatedry św. Jana w Warszawie”.*

W KOŚCIELE znajduje się **tablica** ku czci poległych i pomordowanych żołnierzy grupy „Kampinos”. Napis na tablicy: *„Żołnierzom VIII Rejonu grupy Kampinos poległym w 1944 r. w bojach od Dworca Gdańskiego do Bud Zosinych wszystkim rozstrzelanym zamordowanym w więzieniach i obozach kaźni. Wieczny pokój daj Panie”.*

Kościół został zbudowany po wojnie na placu, który w czasie Powstania Warszawskiego służył partyzantom za plac apelowy. Wieś Wiersze była od początku sierpnia do 27 września 1944 roku miejscem postoju dowództwa pułku „Palmiry-Młociny”, a następnie grupy „Kampinos”.

WIKTORÓW

CMENTARZ WOJENNY niedostępny samochodem, schowany w lesie cmentarz powstał jesienią 1945 roku w miejscu, gdzie w latach 1942-1944 grzebano ofiary rozstrzelane lub zamordowane przez żandarmów z placówki Schutzpolizei w Zaborowie.

Przed wejściem na cmentarz ustawiono **granitowy obelisk** z napisem: *„Cmentarz wojenny w Wiktorowie. Na cmentarzu tym spoczywają prochy 12 żołnierzy Wojska Polskiego z 9 Pułku Ułanów Małopolskich Podolskiej Brygady Kawalerii poległych 17-18 września 1939 r. w Puszczy Kampinoskiej oraz 124 ofiar terroru hitlerowskiego osób cywilnych i żołnierzy Armii Krajowej zamordowanych przez gestapo w areszcie śledczym w Zaborowie w latach 1942-1944.”* Cmentarz założono w 1945 r. Zakończono budowę w 1965 r

ZABORÓW

PRZY SZKOLE PODSTAWOWEJ na wysokim cokole znajduje się **duży głaz**, w którym osadzona jest granitowa tablica z napisem: *„Niepróżno stopa depcze kamień, Niepróżno tarcz dźwigamy broń, Wznosimy czoło, mocne ramię I ukrwawimy w boju broń.”*

*Pamięci naszych bliskich i nieznanym rodaków, którzy w latach 1943-1944 cierpieli i umierali **katowani przez hitlerowców w tutejszej szkole**, poświęca miejscowe społeczeństwo”.*

Szkołę w Zaborowie zajęła na początku 1943 roku żandarmeria niemiecka, organizując w niej placówkę Schutzpolizei. Głównym celem tej placówki było zwalczanie organizacji podziemnych w rejonie podwarszawskim.

STOWARZYSZENIE
PAMIĘCI
POWSTANIA
WARSZAWSKIEGO
1944 r.

Program Obroza

TOWARZYSTWO
PRZYJACIÓŁ
WARSZAWY
ODDZIAŁ
AKADEMICKI

Od Autora Programu

Rozpoczynając serię WIZJI TERENOWYCH **Programu Obroza** proszę o usprawiedliwienie ich skromnej formy i treści.

Po wielu dyskusjach, wizjach lokalnych, rozmowach ze świadkami historii oraz po przeczytaniu setek stron, obejrzeniu tysięcy zdjęć i dokumentów – doszedłem do wniosku, że nie da się o OBROŻY opowiedzieć wszystkiego i to tak aby zaspokoić ciekawych, a nie zniechęcić niecierpliwych.

Pozostała więc tylko jedna forma, zaciekawić i skierować do źródeł. Temu mają służyć nasze skromne wyprawy i towarzyszące im zeszyty.

Zeszyty, które w sposób zamierzony opowiedzą tylko o niektórych faktach oraz wydarzeniach i to nie zawsze jednoznacznie i do końca.

Wycieczki na których celowo obejrzymy tylko niektóre miejsca pamięci i subiektywnie opowiemy o naszych osądach.

Każdy z czterech takich wyjazdów „w teren” będzie miał inny motyw przewodni.

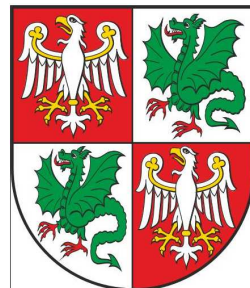
Obecny, pierwszy, zorganizowany na tydzień przed Świętem Zmarłych pozwoli uczestnikom na odwiedzenie kilku mało znanych, schowanych w Puszczy cmentarzy wojennych.

Drugi przypomni jak się żyło pomiędzy Wisłą a frontem wschodnim. Trzeci to opowieść o tych, którzy jako pierwsi doczekali ucieczki Niemców i jako pierwsi przywitani się z NKWD. A czwarty będzie przedstawieniem skromnych ludzi i ich wielkich czynów przy ratowaniu wypędzonych mieszkańców Warszawy i zabytków miasta.

Każdy z wyjazdów obejmie dwa kolejne Rejony OBROŻY. Obecny Rejony MŁOCINY i OŻARÓW/. Listopadowy Rejony LEGIONOWO i MARKI. Trzeci Rejony REMBERTÓW i OTWOCK a czwarty Rejony PIASECZNO i PRUSZKÓW.

Augustyn DOBIECKI
SPPW, TPW

Powiat Warszawski Zachodni

Dzięki swemu położeniu jest jednym z bardziej interesujących regionów w Polsce. Jest to region, w którym można odnaleźć ślady przeszłości, liczne zabytki architektury, jak również niezwykle atrakcyjne tereny turystyczno – rekreacyjne i inwestycyjne. Usytuowanie w centralnej części Województwa Mazowieckiego, za zachodnimi granicami Warszawy sprawia, że ma on doskonałe warunki dla rozwoju gospodarki.

Na unikatowy wizerunek Powiatu Warszawskiego Zachodniego wpływa jego bezpośrednie sąsiedztwo z Kampinoskim Parkiem Narodowym, który obejmuje prawie całą północną część powiatu i zajmuje ponad 30% jego terytorium. Wyjątkowa wartość Parku polega na tym, że posiada on nie tylko walory przyrodnicze, jest to także skarbnica miejsc pamięci narodowej i stanowi niepowtarzalne miejsce relaksu dla mieszkańców i zmęczonych wielkomiejskim gwarem warszawiaków.

Gospodarczy rozwój powiatu w dużej mierze kształtował i nadal kształtuje bliskość stolicy. Znaczna część mieszkańców pracuje w Warszawie lub prowadzi działalność usługowo-produkcyjną, której odbiorcą jest stolica. Lokują się tu firmy transportowe, spedycyjne i celne. Rozwija się handel oraz sektor usługowy, hotelarstwo i agroturystyka, powstają kolejne bazy logistyczne, a także zakłady przetwórcze. Ze względu na atrakcyjne położenie, powiat cieszy się coraz większym zainteresowaniem także wśród inwestorów zagranicznych.

W trosce o naszych mieszkańców i utrzymanie inwestorów poprzez doskonałą obsługę, w 2007 roku wdrożyliśmy w Starostwie System Zarządzania Jakością, zgodnie z normami ISO 9001:2009.

W 2013 roku Powiat Warszawski Zachodni świętował 15-lecie powstania. Podczas uroczystości Marszałek Województwa Mazowieckiego uhonorował Powiat Warszawski Zachodni medalem PRO MASOVIA. Medal Pro Masovia jest wyróżnieniem okolicznościowym nadawanym osobom i instytucjom, które całokształtem działalności zawodowej, społecznej, publicznej lub realizacją swoich zadań na rzecz Województwa Mazowieckiego, wybitnie przyczyniły się do gospodarczego, kulturalnego lub społecznego rozwoju Mazowsza. Przez 15 lat Powiat rozwijał się dynamicznie, co odzwierciedla również przyznana w 2013 roku Polską Nagrodą Jakości. Nagroda ta jest potwierdzeniem świadczenia wysokiej jakości usług administracyjnych, ciągłego ich doskonalenia oraz zaangażowania władz samorządowych i wszystkich pracowników.

Serdecznie zapraszamy Państwa do złożenia wizyty w Powiecie Warszawskim Zachodnim. Turyści odnajdą tu ciekawe ślady przeszłości, liczne zabytki architektury i atrakcyjne tereny turystyczno - rekreacyjne. Na inwestorów czekają natomiast korzystne warunki inwestycyjne i rozbudowana infrastruktura, a na wszystkich serdeczność władz i mieszkańców powiatu.

O OBROŻY czytaj na portalu

ZESZYTY PROBLEMOWE TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ WARSZAWY

Zeszyt 2/5 z serii „Obroża”

Tekst: Augustyn DOBIECKI; Zdjęcia: Augustyn DOBIECKI, Franciszek TRYNKA
oraz archiwum TPW i internet. Opracowanie: Marta i Augustyn DOBIECCY.
nakład 120+30 egz.

wrzesień 2015 r.

COMPLLOT

USŁUGI PROJEKTOWE

Warszawa ul. Poprzeczna 18K * Biuro: Józefów k. Warszawy ul. Kormoranów 34 * tel/fax 022 789 49 31

WIELOBRANŻOWE PLANOWANIE I PROJEKTOWANIE ZAGOSPODAROWANIA TERENU, DRÓG,
INFRASTRUKTURY MIEJSKIEJ, ZIELENI

Przy współfinansowaniu
Stowarzyszenia Pamięci
Powstania Warszawskiego
1944

